

Résumé des commentaires rabbiniques sur Qo 8:10

TaNaKh avec Da at Miqra ספר חמוץ מגילות

(Mossad harav Kook, Jérusalem 1990)

[On trouvera Rashi et divers commentaires *in extenso* ci-dessous pages 3 à 5]

ובכן – et en effet (ou "et pourtant" : **אכן**)³⁶

רائي רשעים קברים³⁷ Dans leurs tombes qu'ils avaient préparées pour eux-mêmes et non jetés de leurs tombes comme ils le méritaient ; Au contraire, ils ont gravé sur leurs tombes :

וְאוּ וְאוּ etc. – qu'ils venaient toujours

ממקומם קדושים – du Temple et marchaient jusqu'au Temple, c'est-à-dire : tous les jours ils ont aspiré à être sanctifiés.

וישתפקחו – et leurs actions ont été oubliées³⁸.

בעיר – même si dans leur ville, ils ont fait là toutes leurs abominations.

אשר פגעו – ils contrôlaient l'homme en-dessous, car leur méchanceté avait déjà été oubliée³⁹.

נסזה – avec le temps, les actes de méchanceté sont oubliés et sont considérés comme justes.

הבל – le mal, c'est qu'on acquitte le méchant.

Notes :

³⁶ **ובכן** – Ici et aussi une fois en Esther 4:16. Rabbi Jonas ibn Janah dans le "séfèr ha-shorashim" ("livre des racines") 223, a proposé plusieurs interprétations : "puis", "après cela", "et finalement il a opté pour l'interprétation : "eh bien", mais aux deux endroits, cette particule ouvre la phrase par un renforcement avec la signification : "certes", "vraiment".

³⁷ **רשעים קברים** – Ce verset est difficile, et il y a des commentaires divers chez les premiers et les derniers. Dans le midrash Tanhuma (section "Jethro") on questionne : **Est-ce que les méchants enterrés allaient et venaient ?** Rabbi Simon commente là : **קברים** c'est-à-dire : **Les méchants sont vivants, mais leurs vies sont dites mortes.**

Rashi interprète selon le commentaire et dit : **qu'ils méritaient d'être enterrés dans la poussière, qu'ils étaient méprisables.** Pour ce commentaire, c'est une sorte d'épithète péjoratif, comme "pourris". Comparer avec "le nom des méchants tombe en pourriture" Pr 10₇).

Autre interprétation dans une instruction empruntée : **קברים [réservés] –** rapportée par Rabbi ben Ezra, mais il la rejette.

Il y a une autre interprétation dans la gemara (Gittin 56 p. ב) :

קבוצים – **קבוצים** [groupés] (il me semble qu'il faut lire) :

קבורים – **קבוצים או חבורים** – **קבוצים אוrassemblés**, [accumulés ou rassemblés], **קבורים** [groupes groupes], c'est-à-dire : **des groupes de méchants vivent.**

Et certains interprètent : **vraiment enterrés** (rabbi Tanhuma ben Aba ?) ;

קבורים – **et ils venaient vers leurs pères dans leur tombe** (ר' י"ק Rabbi Yehoshua ben Qorha ?).

Rabbi Ibn Ezra interprète avec concision : **enterrés dans leurs tombes.**

L'importance de cette chose est enseignée par les Écritures qui mettent l'accent sur ce droit dans la formule :

- **et il fut enterré dans la tombe de ses pères** **ויקבר בקבר אביו** (Jg 8₃₂; 2 Sam 17₂₃, etc.) ;
- **et il fut enterré avec ses pères** **ויקבר עמ-אבותיו** (בקבורתו 1 R 15₂₄; 22₅₁, etc.) ; ou **(dans son enterrement) – qu'il a préparé lui-même de son vivant** (2 R 9₂₈; 21₂₆, et comparer avec ce qui est raconté en Is 22₁₆).

Tu considèreras comme une malédiction si les os du mort ne sont pas enterrés

(comparer Jr 16₄₋₆; 22₁₈₋₁₉; 25₃₃).

Jeter les os du mort hors de sa tombe).est une punition et un outrage pour le mort et une honte pour ceux qui restent (comparer Is 14₁₅ ; Jr 8₁₋₂) et c'est ainsi qu'a agi Josué en souillant les hauts-lieux des Ba'al (2 R 23₁₆).

– La deuxième difficulté est le segment :

הַלְכָה – וּבָאוּ!

רֹתֶב"א (Rabbi Tanhuma ben Aba ?) : *[et sont venus]* – d'autres après eux et ils ont fait comme leurs actions.

Rabbi Ibn Ezra lui ressemble : et ils sont venu au monde une deuxième fois, et la question c'est que leurs fils viendront et se tiendront à leur place, par opposition aux 'saints qui mourront sans fils' et ainsi de suite.

Ces interprétations ne font pas de ce passage une seule difficulté conceptuelle, ni pour elle-même, ni dans son contexte et sa continuation. C'est pourquoi ce me semble être l'idée principale de רֹתֶב"א (Rabbi Tanhuma ben Aba ?) qui dit : "ces méchants se font eux-mêmes comme des saints". : Et il me semble qu'il y a ici une citation énonçant la forfanterie des possesseurs de tombes, et cette phrase est du style condensé de passages, et sa signification est : **וּבָאוּ** [et sont venus] (du lieu saint) – **וּמִמְקֻומֵּן קָדוֹשׁ יַהֲלָכוּ** (Rabbi Shemuel ben Méir ?) aussi relie **וּבָאוּ** et **וּמִמְקֻומֵּן קָדוֹשׁ יַהֲלָכוּ** : mot en double sur [et sont venus].

³⁸ Dans la gemara (Gittin 56 p. ב) : 'אל תקר' [ne lis pas] וַיִּשְׂתַּחַוו [et ils ont été oubliés] mais וַיִּשְׂתַּבְחוּ [et ils ont été louangés]. Et de même, dans le Zohar parasha Wa-yèshèv selon la version des Septante et la Vulgate. Rashi fait un préliminaire au commentaire selon ce "אל תקר" [ne lis pas], et après cela il explique selon la version 'וַיִּשְׂתַּחַוו' ; l'interprétation de Sforo n'est basée que sur le "al tqré" וַיִּשְׂתַּבְחוּ n'est pas la signification du binyan hitpa el réfléchi, mais dans le sens de dire des louanges sur eux, comme : "Pour rendre gloire à ton saint Nom" – "Louange à ta gloire" (Ps 106₄₇) ; de même וַיִּשְׂתַּחַוו s'interprète sur le mode passif : 'וַיִּשְׂתַּחַם' [il sera conservé] (Mi 6₁₆) ; וַיִּשְׂתַּחַלְתִּי [elle sera louée] (Pr 31₃₀), usage habituel dans la langue de la Mishnah (voir SEGAL, Grammaire de la langue de la Mishnah [דקדוק לשון המשנה], Devir, Tel-Aviv 1906 ; § 207, 5).

³⁹ רֹתֶב"א – (Rabbi Tanhuma ben Aba ?) et רָאָבֶע (Rabbi Abraham ben Ezra) interprètent : רֹתֶב"א – [vraiment], comme כִּנְנוֹת צְל֋פְּהֶהָד [vraiment les filles de Çelophehad] (Nb 27₇), mais ce nom signifie littéralement "exact" [exact], qui n'est pas approprié ici. La plupart des exégètes interprètent : רֹתֶב"א – תְּגִנְתָּמָר [il sera conservé] (Mi 6₁₆) ; רֹתֶב"א – הַיכְמָא [?] ; רֹתֶב"ג – רַיְבָּג [?] : et interprétation רֹתֶב"א – כְּתוּב [comme, de même que] : רֹתֶב"א – כִּי אָעַשָּׂה לְכֶם [de même je ferai pour vous] (Nb 14₂₈), c'est-à-dire : כִּי [ainsi]. Haïm Gavriyahu estime (livre de Biram page 149) que Qohèlèt se moque de la coutume égyptienne de transporter les défunt riches vers le temple d'Osir **בָּאוּ** [dans une mangeoire ?], là **הַצְטִדְקָה** [il s'est justifié] et on a érigé pour lui une tombe, qui le décrit comme un juste parfait, et ensuite ils l'ont amené pour l'enterrement dans sa ville natale [שׁעַר].

On trouvera Rashi
 et divers autres commentaires in extenso
 ci-dessous pages 3 à 5

Commentaires rabbiniques sur Qohèlèt 8:10
פרשנים לקהלת פרק ח פסוק י

רשי קהילת פרק ח פסוק י

ובכן. ואז:

ראייתי רשעים קברים.

בנובואה זו רأית רשעים קבורים. שהיו ראויים להטמן בערף, שהיו נבטים בין שאר אמות, שנאמר עליהם (ישעה כג) "זה העם לא היה". ושלטו בbijתו של הקדוש ברוך הוא שהוא מקום קדוש, ובכלתם משם אל ארצם, כי משתבחים בערים אשר כה וכך עשו בbijתו של מקום. אל תקרי "וישתחוו", אלא "וישתחוו רשותינו זכרונם לברכה", ולענן בשכחה כה נדרש באגדה:osoם שישתחוו שם וזכרם מן העיר עצמה אשר כן עשו בה, שנאמר (יואל ד) "וקבצתי את כל הגויים... אל עמק הושפט". במקום שנאצו לפניו, פרע מכם, בגין הוא אומר (תהילים עג) "ה' בעיר צלים תבזה": **גם זה.** אף מhablim שנמיסרו לעולם ליגע את הבירות, שאין הקדוש ברוך הוא ממחר להפצע מעשי ברעה, ובהריות סוברים, אין דין ואין דין:

[Traduction de Rashi sur Qo 8₁₀]

ובכן – Et ensuite.

ראייתי רשעים קברים – J'ai vu des méchants mis au tombeau.

Dans cette prophétie, j'ai vu des hommes méchants mis au tombeau qui méritaient d'être enterrés dans la poussière, car ils étaient méprisés parmi le reste des nations, comme il est dit à leur propos: « Ce peuple n'existe plus » (Is 23₁₃), et ils régnèrent sur le Temple du Saint, Béni soit-il, qui est un lieu saint. Et quand ils sont allés de là dans leur pays, ils se sont vantés dans leur ville d'avoir fait telle et telle chose dans le Temple. Ne lis pas 'וישתחוו', [«et ils ont été oubliés»], mais 'וישתחוו', [«et ils ont été louangés»]. C'est ainsi qu'ont interprété nos rabbins, que leur mémoire soit bénie, [Voir Traité Gittin 56 b] et concernant l'oubli, c'est ainsi que c'est exposé dans la Aggadah : Et finalement, leur nom et leur souvenir seront oubliés de cette ville même, qu'ils y ont vraiment agi ainsi, comme il est dit : « Je rassemblerai toutes les nations [et je les ferai descendre] dans la vallée de Josaphat » (Joel 4₂). À l'endroit où ils l'ont irrité, il leur infligera un châtiment, et ainsi il est dit : « Ô Adonaï, dans la ville, tu mépriseras leur image » (Ps 73 :20).

גם זה – Cela aussi.

C'est l'une des vanités qui ont été données au monde pour toucher l'humanité fatiguée, car le Saint, Béni soit-il, ne se précipite pas pour infliger un châtiment aux malfaiteurs, et [c'est pourquoi] l'humanité pense qu'il n'y a ni jugement ni juge.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) קהילת פרק ח סימן י

(י) **ובכן ראייתי רשעים קבורים וباءו.** כלומר הרבה פעמים ראייתי רשעים קבורים שמתו וباءו מן העולם, כמו באה שימושה, ובא השימוש: **וממקום קדוש יהלכו.** כלומר כל זמן שהיו בחיים אותם היו עושים עצמן כמו קדושים, עניין שנאמר (ישעיה סה, ה) האומרים אליך אל תגש כי קדשתייך: **וישתכחו בעיר.** מפני אותן הרשעים היו הצדיקים נשכחין מן העיר: **אשר כן עשו.** שהיו עושים לישראל כן, כמו כן בנות צלפחד (במדבר כז, ז): **גם זה הבל.** היאך היו הרשעים מתגברין על הצדיקים, וכן הוא אומר (חבקוק א, ד) על כן תפוג תורה כי רשות מכתיר את הצדיק: ס"א ובכן ראייתי הרבה פעמים **ראייתי רשעים קבורים** שמתו וباءו, שבאו אחרים תחתיהם ועשו מעשייהם של ראשונים, **וממקום קדוש יהלכו**, לעולם לא נתחברו עם הקדושים לא בבתי הכנסת ולא בבתי מדרשת, **וישתכחו בעיר,** **אשר כן עשו** כי נשכח זכרם מן העיר שהיו עושים בהן הרעות, ולא שמנו האחרונים בלבם לומר מה הנניה לנו לעשות עוד רעה אלא עושין כמותם, **גם זה הבל** שבאו לעולם.

aben עזרא קהילת פרק ח פסוק י

(י) **ובכן** - המפרשים השתבשו בפסוק זה יש מפרש **קבורים שמורים** בארמנון, ויפרשו **ובאו יהלכו** שייעשו רצונם, ויפרשו **וישתכחו** מתרגומים וימצאו, ואחרים אמרו כי וباءו נעלמו כמו וباء השימוש גם זה איננו נכון כי לא ימצא זה העניין כי אם בשימוש בעבר היותו הפרק יצא וכן הוא אומר השימוש יצא על הארץ ומפרשים אמרו בא בשכרו שהוא כמו והוא איןנו כן רק בא לו זה הדבר שלא ישולם לו בעבר שכלו וכן טעו פיטנאים רבים שיאמרו מאורה וישלימו קומי אורי כי בא אורך ודבריהם סותרים זה את זה אם לא ישלימו הפסוק וזה פירושו קומי אורי כי נעלם אורך הקדמון וזרח עלייר כבוד יי' וכן יפרש לא יהיה לך עוד השימוש לאור יומם וזה פירוש הפסוק ובכן כמו תרגום אז, והענין כשנתתי את לבי אז ראייתי רשעים שלטו באדם והרעו להם מתו **בלא יסורי**, קבורים בקברים עניין כי אין חרוצבות למותם, ובאו לעולם שנית והענין שיבאו בניהם ויעמדו במקומות ויעמוד זכרם ואשר מקום קדוש יהלכו והענין כי הקדושים שימותו **בלא בן** **וישתכחו** בעיר שהיו שמה והם אשר עשו כן האמת כמו כן בנות צלפחד דוברות, תמה איך נכרת ذכר הצדיק ונשכח כל טוב שעשה והרשע מת בשלווה והניח בנים **גם זה הבל:**

אלשיך על קהילת פרק ח פסוק י

(י) אחרי אמרו את כל זה ראייתי וכו' שהוא במראה רוח הקדש, אמר ובכן במראה ההיא ראייתי עוד רשעים וכו'. והוא, כי הנה עד כה דבר למצוא תיקון אל האדם להציג שלמותו, וגורר אומר כי אין חכמה. והלא היה מקום לומר כי הנה יש תיקון זולת זה הכרחי אל כל אדם והוא הגלגול, אשר אמרו ר"ל שלא יצר מכל איש להתגלגלו פעמיים שלישי, והוא יתרברך יכינהו בכל פעם לתקן את אשר עוות בראשונה. זה אמר כי ראה מראה אשר בה הכיר כי גם זה הבל. כי לא יהיה התיקון בטוח, כי הנה ראייתי רשעים שאחר שרשו קבורים

שבו ובאו בഗלגול אל העולם הזה, ובמקום שהוא להם לתקן אדרבא קלקלו. כי הנה ידוע כי כאשר יחטא איש מתחילה לפרש מקור הקדושה, וכל מה שהוא הולך וחוטא הוא הולך ומתפרק יותר שורש נפשו מהקדושה, ועל כן הוא הגלגול לחזור להתקרב אל הקדושה בשובו פה לתקן את אשר עותנו. ואמר שראה רשיים שאחר שמתו והיו קבורים ובאו בಗלגול אל העולם הזה, ובמקום שהוא להם לתקן ולהתקרב אל הקדשה אדרבא יוסיפו לחטא וממקום הקדוש יחלכו ויפרשו ממנו. מי גרם להם רעה זו, הוא כי אלו בבואם שנית היו זוכרים מעשיהם הרעים שעלייהם שבו לתקןם היו מתקנים, אך הנה ישתחוו בעיר, הוא בבואם אל עיר קטנה הוא הגוף, אשר כן עשו בראשונה מעשיהם שעושים עתה. אם כן **גם זה הבל** שאינו תיקון בטוח לכל:

תורה תמיינה קהילת פרק ח פסוק י

(י) **רשעים קברים** - באיזו רשעים אייר, א"ר לוי (איוב ט"ז) כל ימי רשע הוא מתחולל - מתחולל, ממש"נ (יחזקאל כ"א) אתה חלל רשע מגן [שם]:

רשעים קברים - דבר אחר רשעים קברים - בגרים אייר, שהם באים וועשים תשובה מד', **וממקרים קדוש יהלכו** - על ידי שהלכו למקום קדוש - אלו בתים הכנסתות ובתי מדרשות, **ישתחוו בעיר** - וישתחוו מעשים רעים **אשר כן עשו**, וישתחוו במעשיהם הטובים אשר עשו בעירמה), **גם זה הבל** - שאין הבריות באין ומתקדשין לתחת כנפי השכינה מהו) [שם]: **רשעים קברים וגוי** - תני, בשעה שבא טיטוס לביהם"ק נטל את הפרכת ועשה כמיין גרגותניימץ) והביא כל כלים שבמקדש והניחן בה והשיבן בספינה לילך להשתבח בעירו שנאמר **ובכן ראייתי רשעים קברים ובאו וממקרים קדוש יהלכו** וישתחוו בעיר אשר **כן עשו**, אל תקרא קברים אלא קבוצים מה) ואל תקרא וישתחוו אלא וишתחוו מט (ואיכא דאמרין קברים ממש, דאפילו ملي' דמטמן איגלא להונן) [גיטין נ"ז ב]:

* * * * *